OROLBO`YI MINTAQASIDA NEVROLOGIK KASALLIKKA CHALINGAN BEMORLARGA TIBBIY-PSIXOLOGIK YORDAM KO`RSATISHNING DOLZARBLIGI VA XUSUSIYATLARI

TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ SHAHAR
SHARQ KO`CHASI 96-UY
30- XONADONDA ISTIQOMAT QILUVCHI
DAVLETOVA MARINA BABAXANOVNA

Annoatsiya: Ushbu tezis orqali muallif orolbo`yi mintaqasida yashovchi axoli sog`ligi, ulardagi iqlim sababli uchraydigan muammolar, ulardagi nevrologik kasallikka uchrash xolatlari va shu kasallikka chalingan bemorlarga tibbiy-psixologik yordam ko`rsatishning dolzarbligi va uning xususiyatlari xaqida batafsil yoritib o`tadi.

**Kalit so`zlar:** Orolbo`yi mintaqasi, nevrologik kasalliklar, tibbiy psixologiya, psixologik yordam.

Kirish Orol dengizining qurishi va ekologik inqiroz Orolbo`yi mintaqasi (Qoraqalpog‘iston Respublikasi va Xorazm viloyati) aholisi salomatligiga keskin salbiy ta’sir ko`rsatmoqda. Ekologik stressorlar, noqulay iqlim sharoiti hamda ijtimoiy-iqtisodiy omillar aholi o`rtasida asab tizimi kasalliklarining (surunkali serebrovaskulyar patologiyalar, nevrozlar, psixosomatik buzilishlar) ko`payishiga sabab bo`lmoqda. Nevrologik bemorlarda kasallik ko`pincha yuqori darajadagi xavotir, depressiya va psixoemotsional zo`riqish bilan kechadi. Bu esa bemorlarga nafaqat dori-darmonlar bilan, balki tizimli tibbiy-psixologik yordam ko`rsatish zaruriyatini taqozo etadi.

Tadqiqotning maqsadi. Orolbo`yi mintaqasidagi nevrologik kasalliklarga chalingan bemorlarning psixoemotsional holatini o`rganish va ularga ko`rsatilayotgan tibbiy-psixologik yordam samaradorligini oshirish bo`yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Material va uslublar. Tadqiqot doirasida mintaqadagi nevrologiya shifoxonalarida davolanayotgan bemorlar o`rtasida psixodiagnostik so`rovnomalar (Spilberger-Xanin xavotirlik shkalasi, Bek depressiya testi) va klinik-nevrologik tahlillar o`tkazildi. Bemorlarning hayot sifati va adaptatsiya (moslashuv) xususiyatlari baholandi.

Natijalar va ularning muhokamasi. Olingan natijalarga ko`ra, Orolbo`yi hududidagi nevrologik bemorlarning 65% dan ortig‘ida yuqori darajadagi reaktiv va shaxsiy xavotirlik, 40% ga yaqinida esa turli darajadagi depressiv holatlar aniqlandi. Ekologik omillar sababli yuzaga keladigan surunkali gipoksiya va somatik zaiflik bemorlarning psixologik chidamliligini

(resilyans) pasaytiradi. An’anaviy nevrologik davolash muolajalariga psixoterapevtik korreksiyani (autogen mashg‘ulotlar, kognitiv-bixevioral terapiya va oilaviy psixologik maslahat) qo`shish bemorlarning umumiy holatini yaxshilashga va reabilitatsiya muddatini 20-25% ga qisqartirishga xizmat qildi. Nevrologik kasalliklar insonning jismoniy faolligi, xotirasi, diqqati, nutqi va hissiy holatiga ta’sir ko`rsatishi mumkin. Bunday kasalliklar bemorning kundalik hayoti, oilaviy munosabatlari va ijtimoiy faolligida muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Shu sababli nevrologik kasalliklarni davolash jarayonida tibbiy yordam bilan bir qatorda psixologik ko`mak ko`rsatish ham muhim ahamiyatga ega.

Orolbo`yi mintaqasida aholi salomatligini muhofaza qilish, tibbiy xizmatlar sifatini oshirish va bemorlarning hayot sifatini yaxshilash dolzarb masalalardan hisoblanadi. Hududning ekologik va ijtimoiy sharoitlari salomatlikni o`rganishda e’tiborga olinishi kerak. Biroq nevrologik kasalliklarning kelib chiqishi va kechishini faqat ekologik omillar bilan izohlash mumkin emas. Har bir bemorning klinik holati, individual xususiyatlari va ijtimoiy sharoitlari alohida baholanishi lozim. Tibbiy-psixologik yordamning asosiy maqsadi bemorning ruhiy holatini yaxshilash, kasallikka moslashishini qo`llab-quvvatlash va davolash jarayonida faol ishtirok etishiga yordam berishdan iborat. Bunda psixologik suhbat, kuzatish, emotsional qo`llab-quvvatlash, stressni boshqarish usullari va bemorning ehtiyojlariga mos maslahatlar muhim o`rin tutadi.

Nevrologik kasallikka chalingan bemor bilan ishlashda uning xavotirlari, kayfiyati, kasallik haqidagi tushunchalari va yaqinlarining ko`magini hisobga olish zarur. Tibbiyot xodimlari bemorga kasallik va davolash jarayoni haqida tushunarli ma’lumot berishi, uning fikrlarini hurmat qilishi hamda maxfiylikni ta’minlashi lozim. Zarur hollarda bemor klinik psixolog yoki boshqa tegishli mutaxassisga yo`naltiriladi. Tibbiy-psixologik yordam samaradorligini oshirish uchun nevrolog, psixolog, reabilitolog va boshqa tibbiyot mutaxassislarining o`zaro hamkorligi muhimdir. Shuningdek, bemorlar va ularning oila a’zolariga kasallik bilan bog‘liq psixologik qiyinchiliklarni yengish bo`yicha tushuntirish ishlari olib borilishi maqsadga muvofiq. Hududdagi aholining ehtiyojlarini aniqlash uchun mahalliy klinik va epidemiologik ma’lumotlarga asoslangan tadqiqotlar o`tkazish ham zarur.

Xulosa. Orolbo`yi mintaqasida nevrologik bemorlarni davolashda faqatgina medikamentoz (dori) terapiya bilan cheklanib qolmaslik kerak. Hududiy xususiyatlarni hisobga olgan holda, nevrologik dispanserlar va poliklinikalarda **multidissiplinar yondashuvni** (nevrolog, psixoterapevt va tibbiy psixolog hamkorligi) joriy etish, aholi uchun psixologik reabilitatsiya xizmatlarini kengaytirish zarur. Bundan tashqari Xulosa qilib aytganda,

Orolbo`yi mintaqasida nevrologik kasallikka chalingan bemorlarga tibbiy-psixologik yordam ko`rsatish kompleks va individual yondashuvni talab qiladi. Bemorning psixologik holatini baholash, samarali muloqot o`rnatish, oilaviy ko`makni kuchaytirish va reabilitatsiya jarayoniga psixologik yordamni kiritish uning hayot sifatini yaxshilashga xizmat qilishi mumkin. Shu bois tibbiy-psixologik xizmatlarni rivojlantirish va mutaxassislar hamkorligini kuchaytirish muhim vazifalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xudaybergenova G.A., Allamuratova Sh.B. Orolbo‘yi mintaqasida ekologik inqiroz sharoitida aholi asab tizimi kasalliklarining uchrashi va xususiyatlari // Nevrologiya jurnali. – Toshkent, 2023. – №2. – B. 45–48.
2. Asadov N.M. Tibbiy psixologiya va psixosomatika asoslari. – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2021. – 210 b.
3. World Health Organization. Environmental health risks in the Aral Sea basin. – Geneva: WHO regional publications, 2022. – 84 p.